

Krzysztof Haptaś

Wizytacja dziekańska dekanatu kolbuszowskiego z roku 1922

Rocznik Kolbuszowski 15, 43-49

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wizytacja dziekańska dekanatu kolbuszowskiego z roku 1922

Wartość źródłowa tekstów opisujących wizytacje dziekańskie i kanoniczne, które znajdują się głównie w archiwach diecezjalnych, doceniana była od dawna. Jako dokumenty sporządzane regularnie, w przypadku wizytacji dziekańskich nawet corocznie, stanowiły one zawsze, w przypadku historii poszczególnych ośrodków parafialnych, podstawowy materiał źródłowy do badań. Nie inaczej jest w przypadku historii parafii wchodzących w skład utworzonego w roku 1891 dekanatu kolbuszowskiego. Doceniając wartość źródłową tych dokumentów, jakiś czas temu rozpoczęto realizację pomysłu, by wydawać je drukiem na łamach „Rocznika Kolbuszowskiego”, poczynając od okresu międzywojennego. Dotychczas we wspomnianym czasopiśmie opublikowane zostały akta wizytacji dziekańskich z lat 1918 i 1926¹. W obecnym numerze publikujemy opis kolejnej, z roku 1922² (nie udało się stwierdzić, czy w latach 1919-1920 zostały przeprowadzone wizytacje dziekańskie na wspomnianym terenie, a tym samym odszukać je w zasobach Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie).

Prezentowana wizytacja przeprowadzona została w końcu roku 1922, w dniach 20 listopada – 5 grudnia, kolejno w parafiach: Cmolas, Ostrowy Tuszowskie, Rzochów, Trzęsówka i Niwiska. Zaskakujący jest brak opisów wizytacji z trzech kolejnych parafii, które również wchodziły w skład dekanatu kolbuszowskiego: Czarnej Sędziszowskiej, Kolbuszowej i Kupna. O ile w przypadku parafii miejskiej można się domyślać, iż spo-

¹ K. Haptaś, *Wizytacja dziekańska dekanatu kolbuszowskiego z roku 1918*, „Rocznik Kolbuszowski” [dalej: RK], 2014, nr 14, s. 53-58; K. Haptaś, *Wizytacja dziekańska dekanatu kolbuszowskiego za rok 1926*, RK, 2013, nr 13, s. 67-70.

² Archiwum Diecezjalne w Tarnowie [dalej: ADT], *Wizytacje dziekańskie dek.: kolbuszowski*, sygn. wiz. dz. VI/5.

wodowane to było osobą dziekana – ks. Franciszka Miklasińskiego³, o tyle w pozostałych dwóch przyczyna jest niewiadoma. Prezentowane akta wizytacyjne, w przeciwieństwie do tych z roku 1918, są dużo obszerniejsze w treści, niosąc o wiele bogatszy zasób informacji o poszczególnych ośrodkach parafialnych.

Wydawany drukiem materiał źródłowy został dla potrzeb publikacji odpowiednio zmodernizowany pod względem występującej w nim interpunkcji. Ponadto poprawiono w nim rażące błędy ortograficzne względem obecnie obowiązujących zasad. Sam tekst nie jest zaopatrzony w numery stron, ale zostały w nim zaznaczone miejsca, w których one się rozpoczynają.

Aneks

[s.] Sprawozdanie z wizyty dziekańskiej odbytej w dniu 20 listopada 1922 w Cmolasie

Wizytując kościół, nie znaleziono najmniejszej usterki. Mimo że na tak liczną parafię kościół jest za mały, jednak wszędzie pod każdym względem widać porządek i schludność. Tabernaculum wybite materją białą jedwabną. Na ołtarzach krzyże, lichtarze, kanony, obrusy według przepisu, w dobrym i czystym stanie. Przed ołtarzami dobrze utrzymane dywany. Podobny porządek i czystość da się zauważyć w zakrystyi. Kielichy, monstrancja, puszki, naczynia na oleje św. Wszystko według przepisów liturgicznych bez zarzutu. W podobnie dobrym stanie plebania, wikarówka i inne budynki parafialne. Spalona stodoła odbudowana na razie kosztem proboszcza, częścią zaciągniętą pożyczką, gdyż rozprawa konkurencyjna dotąd jeszcze nieprzeprowadzona.

Znać również gorliwość w prowadzeniu parafii. Nabożeństwa

³ Ksiądz Franciszek Miklasiński urodził się 5 XI 1870 r. w Żegocinie, w rodzinie Aleksandra, malarza kościelnego, i Karoliny z domu Dąbrowskiej. Nauki gimnazjalne pobierał w Bochni i tam też uzyskał świadectwo dojrzałości. Studia teologiczne odbył w tarnowskim Seminarium Duchownym; tam też 30 VI 1895 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa tarnowskiego Ignacego Łobosa. Jako wikariusz pracował kolejno na następujących placówkach kościelnych: Szczepanów, Rzochów, Szczepanów i Nowy Sącz. W latach 1901-1903 był administratorem parafii w Mielcu. 30 IX 1903 r. objął probostwo w Łososinie Górnej, od roku 1915 w Starym Sączu, a od 1921 r. w Kolbuszowej. Zmarł 27 X 1928 r. w Kolbuszowej, pochowany został na tamtejszym cmentarzu parafialnym. A. Nowak, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*, t. 3, K-P, Tarnów 2001, s. 212-213; W. Mroczyńska, *Biogramy kolbuszowskich proboszczów z lat 1786-1997*, w: *Parafia kolegiacka Wszystkich Świętych w Kolbuszowej w latach 1510-2010. Studia, szkice i materiały*, red. S. Zych, Kolbuszowa 2010, s. 295-296.

odprawiają się regularnie i według przepisów. Żadnych szczególniejszych występków w parafii nie ma. Procent dzieci nieślubnych bardzo mały.

Nie znaleziono również żadnych usterek w prowadzeniu metryk. Pisane bez zaległości, wyraźnie i nadzwyczaj czysto.

W porządku znajduje się księga składek kościelnych, liber juristum stolae i liber stipendiorum. Fundacje odprawia-[s.]ne.

Pożycie między ks. proboszczem a ks. wikarym jak najlepsze. Najmniejszych zażeń pod każdym względem z żadnej strony nie podnoszono. Nabożeństwa odprawiają per turnum. Ks. wikary otrzymuje $\frac{1}{4}$ dochodów i wikt za darmo. Obowiązki spełnia sumiennie, pod względem obyczajów wzorowy.

Ze strony parafian nie było również żadnych skarg ani zażeń.

Przedkładając niniejsze sprawozdanie, podpisany dziekan prosi o łaskawe odznaczenie ks. Melchiora Zapałę⁴.

Ks. Franciszek Mikłasiński
dziekan.

[s.] Sprawozdanie z odbytej w dniu 13 listopada 1922 wizytacy dziekańskiej w Ostrowach Tuszowskich

W kościele znaleziono wzorowy porządek. Na ołtarzach wszędzie po trzy obrusy czyste, kamienie ołtarzowe w całości, świece woskowe, krzyże. W tabernaculum schludność, puszkki dobrze wyłożone, komunikanty w dostatecznej ilości, całe. Przed Sanctissimum pali się lampka naftowa. W zakrystyi również porządek, kielichy w dobrym stanie, również naczynka na oleje św. Bielizna czysta, ornaty i kapy dobrze utrzymane. W ostatnim czasie doprowadzono do porządku ogrodzenie koło kościoła, jak i uszkodzenia muru kościelnego i rynien.

Na plebanii założono w miejsce rozbitych nowe dachówki, aby za-

⁴ Ksiądz Melchior Zapała urodził się 2 I 1862 r. w Koninie, w rodzinie Bartłomieja i Katarzyny z domu Lupa. Studia teologiczne odbył we Lwowie i Tarnowie. Święcenia kapłańskie przyjął 14 VI 1890 r. w katedrze tarnowskiej z rąk biskupa tarnowskiego Ignacego Łobosa. Jako wikariusz posługę duszpasterską pełnił w: Zdziarcu, Radgoszczy, Wadowicach Górnych, Czerminie i Tarnowie (w katedrze). W roku 1898 był administratorem w Brzeźnicy k. Dębicy, wikariuszem eksponowanym w Ochotnicy, a następnie objął probostwo w Cmolasie. Przez pewien okres był dziekanem kolbuszowskim. Zmarł 21 XII 1939 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Cmolasie. A. Nowak, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*, t. 4, R-Ż, Tarnów 2004, s. 236-237.

pobiec przenikaniu wody na sufit. Jeszcze tylko w mizernym stanie budynki gospodarcze, ale tu starania ks. proboszcza⁵ natrafiają na różne trudności.

Księgi metrykalne prowadzone czysto, mniejsze usterki zauważone przy ostatniej wizytacji usunięto. Fundacyjne msze św. odprawione i zapisane. Liber stipendiorum i księga składek prowadzone, zaległości żadnych nie ma.

Nabożeństwa odprawiają się zgodnie z przepisami. W parafii doznał ks. proboszcz trudności z powodu złej woli kilku czytelników „Przyjaciela Ludu”. Z resztą spokój, gdyż ks. proboszcz zmienił swój sposób mówienia kazań. Byłoby jednak wskazaniem, żeby mógł otrzymać inne probostwo, gdzie nie będąc zrażonym [s.] do parafian, mógłby z większym pożytkiem przy swojej [.....^a]ności i gorliwości pracować.

W czasie wizytacji nikt nie zgłosił się z żadnym zażaleniem.

Ks. Franciszek Mikłasiński
dziekan.

[s.] Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej odbytej w dniu 8 listopada 1922 w Rzochowie

Przy wizytacji znaleziono w kościele wszędzie porządek i schludność. Na ołtarzach wszędzie wizerunek ukrzyżowanego, tablice ołtarzowe, obrusy po trzy – czyste, świece palą się woskowe, altaria portatilia w należyтым stanie. Przed Sanctissimum pali się lampka naftowa. Tak samo tabernaculum, jak i puszki na komunikanty dobrze utrzymane. W zakrystyi porządek, kielichy wyłoczone, bielizna czysta, aparata całe pozmieszczane w szufladach. Chrzcielnica zamknięta, woda czysta, w dostatecznej ilości. Koło kościoła ogrodzenie świeżo zrestaurowane.

W bardzo jednak złym stanie plebania i gospodarcze budynki oprócz świeżo wymurowanej stodoły. Ks. proboszcz⁶ przygotowuje wszystko

⁵ Chodzi o ks. Józefa Smolkę. Szerzej o tym kapłanie oraz jego działalności w Ostrowach Tuszowskich zob. w: K. Haptaś, *Proboszczowie parafii w Ostrowach Tuszowskich doby zaborów i II Rzeczypospolitej*, w: *Madonna z Puszczy. Sanktuarium Matki Bożej Patronki Leśników, Pani Ziemi Kolbuszowskiej w Ostrowach Tuszowskich*, red. E. Gigilewicz, W. Pałęcki, S. Zych, Kolbuszowa 2012, s. 105-106; K. Haptaś, *Ksiądz Józef Smółka katecheta mielecki w latach 1924-1928. W 70. rocznicę śmierci*, „Fara Mielecka”, 2015, R. 21, nr 1, s. 15-16.

^a Pierwsze sześć liter wyrazu trudne do odczytania.

⁶ Chodzi o ks. Karola Dobrzańskiego. Szerzej o tym kapłanie i jego działalności w Rzochowie zob. w: *Kronika parafii Rzochów 1837-1971*, wyd. K. Haptaś, Kolbuszowa 2014.

co może do budowy koniecznej nowej plebanii, ale trudności finansowe przewlekają sprawę.

Kancelaria prowadzona dobrze. W księgach metrykalnych akty urodzin, ślubów i śmierci zapisywane bezzwłocznie, czysto, wyraźnie i bez poprawek. W porządku znaleziono księgę składek kościelnych, stypendjów mszalnych i dochodów kościelnych. Fundacyjne msze św. odprawione i zapisane.

W parafii nie ma żadnych szczególnych szerzących się występków. Pożycie wzajemne ks. proboszcza i ks. wikarego zgodne. Z ża-[s.]dnej strony nie podnoszono najmniejszych skarg lub zażaleń. Owszem, ks. proboszcz wyrażał się z całym uznaniem tak o pracy, jak i o zachowaniu się ks. wikarego. Ks. wikary otrzymuje $\frac{1}{4}$ jurium stolae i wikt za darmo, organista $\frac{1}{6}$ po potrąceniu stypendjum mszalnego. Również i skrutynium z ks. wikarym nie przyniosło żadnych zarzutów ani podejrzeń co do prowadzenia się ks. proboszcza. Nie zgłosił się też z zażaleniem żaden z parafian.

Ks. Franciszek Miklasiński
dziekan.

Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej odbytej w dniu 22 listopada 1922 w Trzęsówce

Zauważono, że ks. administrator⁷ dba o czystość i porządek tak w kościele, jak i na plebanii. Ołtarze utrzymane w porządku i według przepisu. W tabernaculum również czysto, puszka dobrze wyłożona, komunikanty czyste, niepołamane. Kamienie ołtarzowe nienaruszone. Bielizna kościelna i szaty liturgiczne umieszczone w szafach. Kielichy i druga puszka również w dobrym stanie. Koło kościoła porządek, ogrodzenie całe.

Księgi metrykalne prowadzi ks. administrator czysto, dobrze i bez zaległości. Prowadzona jest księga składek i czynionych wydatków na cele liturgiczne. Msze pro parochianis odprawia ks. administrator. Odprawione i zanotowane msze fundacyjne. Zauważono, że potrzebna redukcja. Liber stipendiorum bez zarzutu. Prowadzona jest księga dochodów z jura stolae, ale nie brutto, lecz – jak oświadczył ks. administrator – po strąceniu $\frac{1}{5}$ na stypendjum mszalne i światło oraz $\frac{1}{8}$ dla kościelnego. Organistów opłacają same strony. Z tej pozostałej reszty daje ks. administrator dla ks.

⁷ Chodzi o ks. Floriana Jakuba Dutkiewicza (Dudkiewicza). Biogram tego kapłana zob. w: A. Nowak, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji tarnowskiej 1786-1985*, t. 2, A-J, Tarnów 2000, s. 172-173.

Czerskiego⁸, stosownie do polecenia Najprzewielebniejszego Konsystorza Biskupiego z daty Tarnów dnia 16 marca 1922 L. 1045, ¼ część, która za cały rok wyniosła 118.000 mkp. Przyrzekł również ks. administrator dać ks. Czerskiemu z petyty zebranej 2 korce żyta. Ks. administrator prowadzi kuchnię, w swoim za-[s.]rządzie na plebanii. Ks. Czerskim opiekuje się jego przez sąd ustanowiony kurator Mikołaj Naniak⁹, miejscowy poczmistrz, i on go żywi. Z rodziny ks. Czerskiego nie ma na plebanii nikogo. Przy tej sposobności, ponieważ ks. Czerski lepiej i łatwiej może mówić, poruszono jeszcze sprawę użycia pieniędzy składkowych. Otóż ks. Czerski oświadczył kategorycznie, że umieszczone na książeczkę Składnicy Kółek rolniczych w Tarnowie w kwocie 238.248 mkp 64 fen. są pieniędzmi kościelnymi pozostałymi z nadsyłanych ofiar z Ameryki po sprawieniu ornata zielonego, pacyfikału srebrnego z emaliami, odzłocenia monstrancy i kielicha i sprawieniu dzwonek harmonijnych. Rachunków na te sprawione rzeczy nie ma, lecz po sprawieniu parafianom rzeczy wyżej wyszczególnione z ambony pokazywał i objaśniał, ile co kosztuje. Kwota 145.300 mkp umieszczona w Powiatowej Kasie Oszczędności w Kolbuszowej jest własnością jego i prosi dlatego o łaskawe zezwolenie na jej podjęcie.

Pod względem moralnego prowadzenia się ks. administratora znikąd nie podnoszono żadnych zarzutów. Ks. administrator z parafii się nie wydała, nabożeństwa odbywają się w przepisany czas i porządku.

W parafii nie ma konkubinarjuszy, spowiedzi nie zaniedbują, sporadycznie znajdują się czytelnicy „Piasta”. Procent dzieci nieślubnych stosunkowo mały. Chorzy są zaopatrywani na czas.

Ks. Franciszek Mikłasiński
dziekan.

⁸ Ksiądz Stanisław Michał Hieronim Czerski urodził się 27 IX 1864 r. w Nowym Sączu, w rodzinie Antoniego, właściciela dóbr, i Pauliny z domu Wodziczko. W miejscu urodzenia prawdopodobnie pobierał nauki początkowe i gimnazjalne. Studia teologiczne odbył w Tarnowie i tutaj też 23 VI 1889 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa tarnowskiego Ignacego Łobosa. Jako wikariusz posługę duszpasterską pełnił m.in. w: Radłowie, Bochni, Wojniczu, Czerminie, Cmolasie, Siedliskach Bogusz i Krościenku. Od 3 II 1904 r. był wikariuszem w Trzęsówce, a od stycznia następnego roku proboszczem w tej parafii. Pod koniec życia z powodu jego choroby parafią administrował ks. Dutkiewicz. Zmarł 31 VIII 1923 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Trzęsówce. A. Nowak, t. 2, s. 138-139.

⁹ Mikołaj Naniak, kierownik poczty – filii placówki pocztowej w Kolbuszowej – w Trzęsówce, usytuowanej w miejscowym pałacu. Zmarł 28 II 1927 r. Żonaty z Heleną, która po jego śmierci nadal pracowała i mieszkała w Trzęsówce, w pałacu, w mieszkaniu służbowym. W czasie okupacji niemieckiej poczta została zlikwidowana, a Naniakowa wysiedlona. E. Wilk, *Dzieje szkoły i nauczania w Trzęsówce do 1950 roku*, Rzeszów 2000, s. 89-90.

Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej odbytej w dniu 5 grudnia 1922 w Niwiskach

Oдноśnie do kościoła uderza na pierwszy rzut oka wielka dbałość ks. ekspozyta¹⁰ o porządek i czystość. Widzi się to tak na ołtarzach, jak i w zakrystyi, w szatach i bieliźnie kościelnej. Ołtarze zaopatrzone portatiliami, nakryte trzema obrusami, świece woskowe, lichtarze, kanony czyste. Kielichy i puszki oraz naczynka na oleje św. w dobrym stanie. Chrzcielnica zamykana, ilość wody dostateczna. Na zewnątrz kościół utrzymany w dobrym stanie. Widać również dbałość o budynki plebańskie. Księgi metrykalne prowadzone bez zaległości, czytelnie i czysto. Podobnie w porządku liber stipendiorum i liber adimpletarum obligationum. Msze fundacyjne w swoim czasie odprawione. Nabożeństwa w parafii odprawiane według przepisanej porządku. Zaniedbania nie ma żadnego. Ks. ekspozyt prawie nigdzie nie wyjeżdża. W parafii nie znać żadnych nadzwyczajnych występów. Frekwencja sakramentorum liczna. Ks. ekspozyt prowadzi się moralnie, obowiązki spełnia sumiennie. Umarłych niezaopatrzonych nie ma. Nie podnoszono też ze strony parafian żadnych skarg ani zażaleń.

Ks. Franciszek Mikłasiński
dziekan.

Dean's visitation of the Deanery of Kolbuszowa in 1922

Among many source materials, which are used for understanding the history of individual parishes, the most important ones are the dean's and canonical visitations. They constitute an invaluable type of sources produced by the Catholic Church. The first of these are also valuable because of the frequency of their preparation, basically every year.

The editor team of "Rocznik Kolbuszowski" proposed the idea of publishing all dean's visitations for the parishes of the Deanery of Kolbuszowa, the ones which were made in the inter-war period (1918-1939). The presented visitation of 1922, is another one (previously published visitations were from the years of 1918 and 1926). Subsequent visitations will be published, as far as possible, in the pages of the next issues of the above mentioned magazine.

¹⁰ Chodzi o ks. Franciszka Jana Kuźniarowicza, który po erygowaniu samodzielnej parafii w Niwiskach został jej pierwszym proboszczem. Biogram tego kapłana zob. w: A. Nowak, t. 2, s. 125.